

Pannonhalma millenniuma (996-1996)

Szent Adalbert prágai püspök Brevnovból (ma Prága VI. kerülete) menekülő tanítványai telepsznek meg 996-ban Pannónia Szent Hegyén, alapítják Szent Márton monostorát, a mai Pannonhalmát. Géza nagyfejedelem udvara biztonságot, Szent István király pedig néhány év múlva (1002) írásban rögzített kiváltságokat ad a bencéseknek. A kiváltságlevélben megjelölt alapítási cél: a szerzetesek „pro incolumitate regni nostri” – „királyságunk épségéért”, boldogulásáért imádkozzanak. A szerzetesközösség egyúttal a latin kereszténység, a római egyház missziójának hazai kiindulópontja, egyidejűleg létrehozva az első kolostori iskolát is. Joggal emlékezett ezért idén a magyar nép a magyar iskola ezer esztendejére is.

Szent Márton monostora létrejött pillanatától kettős hivatást töltött be a magyar egyház és a magyar nép életében. Az évszadokon át megőrizte az ősi bencés életstílusát, imádságra alapuló belső életét, melynek kifejeződése a méltón ünnevelt liturgia (zsoltosma és mise). Az istentisztelet végzése a középkor, de a későbbi századok hívő embereire is mély benyomást gyakorolt. A lectio divina, a Regulában meghatározott napi lelki olvasmány pedig ébren tartotta a szerzetesekben a lelkiek és szellemiek iránt való fogékonyságot.

Gondolkodásukat kezdetben meghatározza a missziós tudat, súlyt fektettek a missziós képzésre, az első magyar papi nemzedék felkészítésére. Pécs második püspöke Mór az első névszerint ismert latinul író egyházi férfi, előbb pannonhalmi szerzetes, majd pécsi püspök. Pannonhalma apátjai, királyi alapítás lévén a monostor, részt vesznek Árpád-házi királyaink külkapcsolatainak, diplomáciájának alakításában is. Középkori okleveleink és általában a rendtörténet számos adatot nyújt erre vonatkozóan. A hiteleshelyi tevékenység szintén a közért vállalt feladat, amely írástudást és jogi ismereteket, legalábbis gyakorlatot, jártasságot követelt a bencés közösség tagjaitól.

A török pusztítás és a közösség középkori hagyományának megszűnte után a formálódó barokk bencés lelkeség a monostor és visszakapott kisebb monostorai körüli lelkipásztori munkát helyezi előtérbe. Megjelenik a XVII. század végére az iskolai munka is, amely 1802 után meghatározó munkaterülete lesz a magyarországi bencéseknek. 1945-ben Pannonhalma, Bakonybél, Tihany, Celldömölk és Zalaapáti monostoraiban élnek, továbbá Pannonhalma, Győr, Kőszeg, Sopron, Pápa, Komárom, Budapest, Csepel gimnáziumaiban tanítanak és 26 plébánián végeznek lelkipásztori munkát a magyar bencések. Ebből marad meg 1950-1989 között a pannonhalmi monostor gimnáziumával és diákotthonával, valamint a győri iskola és diákotthon. 1950 után a külföldre került magyar bencések két közösséget, a woodside-i perjelséget

és a sao pauloi perjelséget hozták létre. Woodside 1976-ban levált a Magyar Bencés Kongregációról, Sao Paulo máig Pannohalmához tartozik önálló apátságként.

1989 után a Magyar Bencés Kongregáció az alábbi házakból, ill. intézményekből áll: Pannonhalma, sao pauloi apátságok, Tihany, Bakonybél (egykor apátságok), Győr, Komárom, Budapesti Tanulmányi Ház függő házakként, továbbá a Területi Apátság 15 plébániája. Lazább kötelékkel Pannonhalmához tartozik a Szent Benedek Leányai Társaság Tiszaújfalun.

A bencés közösség története összefonódik a magyar nemzet történetével, szerves része annak. A monostor szellemi-lelki hagyománya ennek kifejezője, de ahol ez a közösség látható, szembetűnő, az maga a monostor épületegyüttese. Vessünk most egy pillantást Pannonhalma ezer évére, ahogy az ma előttünk áll!

A legújabb ásatások alapján 1002 után, amikor a kiváltságlevelet datálják, már áll egy csodálatos, két szentélyzáródásos kőtemplom, talán a magyar Bamberg, netán a magyar Sankt Gallen. Hamarosan ismét építkeznek, a kezdet tán kicsi és le is rombolták, kell a tágasabb templom és ház. Erre eddig csak 1137-ből származó levéltári adatok utaltak Dávid apát idejéből. A mai régészeti kutatásokból tudjuk már, mely részek maradtak meg a ma is álló 1224-es Oros apát által építtetett templomban. A XII. századi fal egyik külső szakaszán tárják fel a XIV. század üzenetét, egy Krisztus-falikepet, mely magyar művészettörténetünkben ritkaság számba megy, tán csak még két helyen tudunk ilyen témájú emlékről.

Az Oros apát által építtetett székesegyház egyik legszebb, ha nem legsodálato-sabb emléke középkorunknak. Biztonságot és bizonyoságot nyújtó falai, nemesen egyszerű kódíszei leírhatatlan nagy nyugalmat, esztétikai és lelki élményt ajándékoznak a belépőnek és az itt időzőnek. Szerény, nagynak egyáltalán nem mondható háromhajós és egyúttal háromszintű templom, mely a hozzávezető porta speciosával, ékes kapuval és a nemrég feltárt királykapuval annak is beszédes tanúságtevője, hogy a keresztnység egyetemes, kultúrát teremtő áramában már jártunk Európában és őrizzük ennek élő emlékét.

A templomhoz kapcsolódik a kerengőfolyosó. Ez tulajdonképpen a szerzetesek lakása volt, a folyosóról nyíltak a közösségi termek, szobák: ebédlő, háló, dolgozó szoba. A kerestfolyosót több célra használták, sajátosan díszítették. Szent Márton monostorának kerengőfolyosóján az emberi bűnökről és erényekről lehet elmélkedni, a konzolok erre adnak inspirációt.

A kerengőfolyosóról nyílik a főapáti lakás, mely egyúttal a monostor reprezentációs termeit is magában foglalja.

A monostor levéltára a magyar középkor egyik legértékesebb gyűjteménye. Itt őrzik a pannonhalmi kiváltságlevelet (1002), a tihanyi alapítólevelet (1055), melyben első magyar nyelvemlékeink vannak. A Szent László féle vagyonösszeírást, a Liber Rubert, valamint még számos középkori és újkori dokumentumot.

A magyar barokk művészet egyik legszebb alkotása a főmonostor ebédlője, melyet ma is használnak a szerzetesek. Másfél emeletes terem, melynek Antonio Fossati festette képei étkezés közben is tanítanak, figyelmeztetnek, lelkiismeretet vizsgálnak. Aképek összeválogatásában egyszerre van jelen az üdvösségtörténet és a magyar bencések története, melyek nemcsak a múltól szólnak, hanem örök bölcsességet közvetítenek.

Az udvaron Pack János építette klasszicista torony kínálja látványát. Homlokzatán a hatalmas mozaik a bencés rend alapításának és visszaállításának mozzanatait örökíti meg. Felirata jelzi egyúttal azt a kettős munkásságot, amelyet e hely szerze-

tesei 1802 óta betöltenek: predicate et docete! Hirdessétek az evangéliumot és tanítsatok!

A legújabbkori munkakör, a középiskolai tanítás tette szükségessé, hogy hatalmas könyvtárat építsenek. Pákh János és Engel Pál vezetésével épült meg a XIX. század első felében. 1831-ben Pannonhalmán jártában Kazinczy Ferenc már leírja és dicséri a könyvtár pazar és lenyűgöző épületét. Körülbelül 350 000 kötet könyv van benne. Néhány értékes középkori kézirat, ősnymtatványok vannak, régi magyar könyvek során át egészen máig minden szakterületről gyűjtötte és gyűjti anyagát a könyvtár.

A templom és monostor mellett van a bencések gimnáziumának és diákotthonának épülettömbje. A modern épületet 1939 és 1943 között építették. Azóta nemzedékek Alma Materre a pannonhalmi iskola. Két éve (1994-ben) kezdődött el a négyosztályos gimnáziumi rendszerről a hatosztályosra való áttérés.

Bencés közösségünk hagyományai és saját múltja iránti tiszteletből méltó módon akarta megünnepelni alapításának, magyarországi munkálkodásának ezredik évét. Megemlékező ünnepségsorozatot úgy tervezte, hogy azok találkozások és egyúttal közös útkeresés legyenek. Találkoztunk diákjainkkal, a Pannonhalma Barátainak Köre hazai és külföldi tagjaival, a régió ifjúságával, meghívtuk a katolikusokat augusztus 20-án nemzeti zarándoklatra, itt nyitották meg az új tanévet az általános- és középiskolák tanulói, csúcspontja az ünnepeknek II. János Pál pápa magyarországi, ezen belül pannonhalmi látogatása volt. A bencés közösség ökumenikus elkötelezettségét juttatta kifejezésre a Keresztény Egység Napja szeptember 14-én, a bencés rend egyetemes kapcsolatait mélyítette el a Bencés Konföderáció Apátjainak nálunk tett látogatása. A bencések anyamonostorának, Montecassinonak apátjával megújítottuk az 1212-ben megkötött imaszövetséget. Millenniumi rendezvényeink, a Pannonhalma ezer esztendejét bemutató Mons Sacer kiállítást is beleértve, azt célozták, hogy a kereszténység harmadik évezredének, keresztény magyarságunk második évezredének küszöbén Pannonhalma „hegyre épült városként”, a remény jeleként szeretett volna szolgálni.

A Pannonhalmára érkező a hatalmas vaskaput pillantja meg. A kapu figurái, a tudományok és az ember világának jelképei a kereszt metszőpontjában találkoznak. Ennek a keresztnek a keresztény küldetésnek jegyében él ez a közösség, amely Európában ezeröttszáz éve, nálunk ezer éve „imádkozik és dolgozik”. *Imádságával* lelket, egy nemzet lelkét akarja nemesíteni, *munkájával*, oktató-nevelő munka és lelkipásztorkodás, egy szavakkal ki nem fejezhető tapasztalatot akar továbbadni: az Isten szeretetét.